

Izvorni znanstveni rad
UDK: 821.163.42.09Držić, M.
272-722.51Beccadelli, L.(044)
929Gundulić, I. M.(044)
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/moxpjhwq7m>
Primljeno: 19.4.2021.
Prihvaćeno: 24.6.2021.

MARINO VIDRA U TOSKANI U JESEN 1565. GODINE

TANJA TRŠKA

SAŽETAK: U radu se predstavlja ranije nezamijećen spomen Marina Držića u korespondenciji dubrovačkog nadbiskupa Lodovica Beccadellija iz prosinca 1565. godine. Kontekstualizacijom tog podatka u okviru posljednjih godina Držićeva života te analizom odnosa između književnika i korespondenata, Lodovica Beccadellija i plemića Ivana Marinova Gondole, razlaže se njegova trostruka važnost. Taj je spomen: potvrda izravnoga kontakta, odnosno poznanstva između Beccadellija i Držića; svjedočanstvo o Držićevu boravku u Toskani 1565. godinu prije pokušaja urote protiv dubrovačkih vlasti; pisani dokaz uporabe nadimka Vidra iz vremena piščeva života.

Ključne riječi: Marin Držić, Lodovico Beccadelli, Ivan Marinov Gondola, Dubrovnik, korespondencija, Toskana, 16. stoljeće

Key words: Marin Držić, Lodovico Beccadelli, Ivan Gondola Marinov, Dubrovnik, correspondence, Tuscany, 16th century

Rekonstrukcija životnoga puta Marina Držića temelji se na relativno malo-brojn timer arhivskim zapisima i većinom posrednim podacima, koji uporište nerijetko nalaze u izvorima nevezanima za samoga Držića. Unatoč vrijednim novijim otkrićima o posljednjim godinama njegova života, obilježenima poznatom urotničkom epizodom,¹ danas se, nakon više od četiri desetljeća, jednako

¹ Posebno je značajno bilo otkriće još jednoga Držićeva urotničkog pisma te prepiske između Cosima I. i njegova tajnika Bartolomea Concina vezane za Držićev naum (Lovro Kunčević, »Ipak nije na odmet sve čuti': medičeski pogled na urotničke namjere Marina Držića.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 45 (2007): 9-46).

aktualnom čini opaska koju je iznio Frano Čale (1979): “Premda, na sreću, o piscu dovoljno govori djelo, bar onome tko misli da ga umije ispravno protumačiti, dobro bi bilo kad bismo imali više dokumenata o njegovu životu, ili pak kad bismo mogli bolje osvijetliti okolnosti, uzroke i posljedice pojedinih poznatih činjenica [...]”² Izravna svjedočanstva o Držićevu životu ne uključuju, primjerice, podatak o godini rođenja, a nadimak Vidra, prema dosadašnjim saznanjima, u pisanom je obliku potvrđen tek nakon njegove smrti. Međutim, dosad nezamijećen, usputan spomen Marina Držića u prosincu 1565. godine sadržan je u korespondenciji (tada već bivšeg) dubrovačkog nadbiskupa Lodovica Beccadellija (Bologna, 1501 - Prato, 1572).³ Dokumentarna crtica koja je tema ovoga rada ima trostruku važnost: potvrda je izravnoga kontakta, odnosno poznanstva između Beccadellija i Držića, vjerojatno vezana za nadbiskupov boravak u Dubrovniku između 1555. i 1560. godine; svjedočanstvo je Držićeva boravka u Toskani 1565, godinu prije pokušaja urote protiv dubrovačkih vlasti; pisani je dokaz uporabe nadimka Vidra iz vremena piščeva života u prijateljskim i književnim krugovima u Dubrovniku, kojima je kraće vrijeme pripadao i nadbiskup Beccadelli.

Nakon odlaska iz grada u lipnju 1560. godine, Lodovico Beccadelli je nastavio održavati kontakte s Dubrovčanima, čiji je nadbiskup formalno ostao do imenovanja svoga nasljednika Crisostoma Calvinija 17. studenoga 1564.⁴ Osim službene korespondencije sa svjetovnim vlastima i s upraviteljima poslova nadbiskupije, njegova pisma iz Toskane primali su i dugogodišnji prijatelji poput Ivana Marinova Gondole (Gundulića), s kojim se Beccadelli upoznao još u tridesetim godinama 16. stoljeća u Anconi, dok je obnašao dužnost tajnika kardinala Gaspara Contarinija (1535-1542).⁵ Neprekinuto tridesetogodišnje

² Frano Čale, »O životu i djelu Marina Držića.«, u: Marin Držić, *Djela*, prir. Frano Čale. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1979: 14.

³ O nadbiskupu Lodovicu Beccadelliju, posebno u kontekstu likovnih umjetnosti, više u Tanja Trška, *Un arcivescovo del Cinquecento inquieto. Lodovico Beccadelli tra letteratura e arte*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2021; o Beccadellijevoj korespondenciji te talijanskim i hrvatskim istraživačima koji su se njome služili posebno 17-22.

⁴ *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series*, III, ur. Guilelmus van Gulik, Conradus Eubel i Ludovicus Schmitz-Kallenberg. Patavii: Il Messaggero di S. Antonio, 1960 [1923]: 281.

⁵ Tada dvadesetogodišnje prijateljstvo s Ivanom Gondolom Beccadelli spominje u pismu Girolamu Bagiu, bolonjskom ambasadoru u Rimu (Dubrovnik, 12. ožujka 1556, Parma, Biblioteca Palatina (dalje BPP), Ms. Pal. 1012/2 (sv. 4), f. 13r; Snežana Milinković i Nikša Stipčević, *Prepiska Lodovika Bekadelija, nadbiskupa dubrovačkog (1555–1560)* [Posebna izdanja, knj. 682, Odeljenje

prijateljstvo s Gondolom nadbiskup ističe i u raspravi na temu ženidbe, bračnih odnosa i odgoja djece koju mu je posvetio nakon odlaska iz Dubrovnika, sa željom da napiše nešto što će biti na korist Gondolinu rodu, potomcima i prijateljima.⁶ U nedatiranom spisu sastavljenom tijekom boravka u Toskani, Beccadelli se pohvalno osvrće na dubrovački zakon o zabrani ženidbe između vlastele i pučanki⁷ (formaliziran 1462. godine⁸), a kao uzor drugima navodi štedljivost i skromnost Dubrovčana u ženidbenim slavljinama.⁹ Među pismima koje je Beccadelli uputio Gondoli nakon odlaska iz Dubrovnika, za našu je

jezika i književnosti, knj. 59]. Beograd: SANU, 2016: 80). O Gondoli vidi Josip Torbarina, »Dživo Marina Gundulića: dubrovački humanist i državnik (1507.–1586.)«. *Hrvatsko kolo: književni-naučni zbornik* 23 (1942): 168-182; Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 5: *Odabrane biografije (E - Pe)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2014: 141-144.

⁶ BPP, Ms. Pal. 974. Beccadelli raspravu (koju naziva *una longa epistola, o piccolo libretto piu tosto*) nije naslovio ni datirao, no iz sadržaja se zaključuje da je nastala u šezdesetim godinama 16. stoljeća. U popisu Beccadellijevih rukopisnih djela koji donosi Giambattista Morandi (*Monumenti di varia letteratura tratti dai manoscritti di Monsignor Lodovico Beccadelli Arcivescovo di Ragusa*, I/1. Bologna: Nell' Instituto delle scienze, 1797: 70) rasprava je naslovljena *Se sia più espediente il prender Moglie, o lo starne senza*, a tiskom ju je izdao Giacomo Polo prema prijepisu u Biblioteca Marciana u Veneciji (*Lettera di monsignore Lodovico Beccadelli sull'ammogliarsi la prima volta pubblicata per le nozze Silvestrini – Celoti di Treviso*. Venezia: Dalla tipografia di Alvisopoli, 1828).

⁷ *Cosa nella quale mi pare che Ragusa, et sia detto senza sospetto di adulatione, passi tutte l'altre Repubbliche, havendo ella per istituto vecchio, et osservanza inviolata, ordine che nissuno gentilhuomo sotto pena di perdere la nobiltà per li figlioli con altro si possa imparentare che gentilhuomo fra loro non sia, cosa che non so essere altrove, et è a giuditio mio benissimo fatto, perche così stanno più uniti insieme, et non turbano il stato de populani in quella Città, che ricchissimi alle volte, tra loro si maritano, come li piace* (BPP, Ms. Pal. 974, f. 5v-6r; *Lettera di monsignore Lodovico Beccadelli*: 14).

⁸ *Liber Croceus*, prir. Branislav M. Nedeljković [Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III, 24]. Beograd: Srpska akademija nauka i umjetnosti, 1997: 21-22; o toj praksi vidi i Zdenka Janeković Römer, *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1994: 70; Zrinka Pešorda Vardić, »'Gospode i čuvarice': o ženama iz dubrovačke bratovštine svetog Antuna u kasnom srednjem vijeku.« *Acta Histriae* 20/1-2 (2012): 32. Običaj je hvalio još i Filip de Diversis (*Opis slavnoga grada Dubrovnika*, prir. i prev. Zdenka Janeković Römer. Zagreb: Dom i svijet, 2004: 121-123/194-195).

⁹ *S' havrebbe consequentemente dopo questo a parlare delle spese che si fanno ne conviti nuptiali, et delle pompe et nastri et adobbi, in che non posso fare, che si come molte spese soverchie in questa parte ho veduto per Italia, così non lodi grandemente la parsimonia, et modestia di voi altri Signori Ragusei, la quale nelli conviti et nelli vestimenti delle donne usate in simili casi, et Dio volesse che il resto della Christianità in questo vi imitasse* (BPP, Ms. Pal. 974, f. 7v; *Lettera di monsignore Lodovico Beccadelli*: 16).

temu važno ono sastavljeno 15. prosinca 1565. u Pratu, koje je započeo riječima:

Magnifico signor mio. Con l'ultime da Ragusa erano quelle di Vostra Signoria dell'ultimo d'ottobre, per le quali intendo il suo ben stare che Nostro Signore Dio la conservi longamente con tutta la famiglia. Io sono similmente con li miei in buon termine et vommi passando il tempo cosi da vecchio et godendo la stanza, di che vi ha detto messer Marino Vidra, ch'è posso dire la mia piazza et canale, per che in questa ho da passeggiar assai, et la sua commodità quasi m'è d'incomodo al presente imperoche havendo il Signore Principe di Fiorenza condotta la sua moglie in queste parti et facendo questa strada ho bisognato dare alloggiamento a molti Signori Todeschi che li fanno compagnia et vengono di mano in mano.¹⁰

O svom boravku u Pratu, a posebno o rezidenciji prepoziture (danas Biskupske palače), bivši dubrovački nadbiskup piše: “Provodim vrijeme kao starac uživajući u rezidenciji, o kojoj vam je rekao gospodin Marino Vidra, koja je, mogu reći, moj trg i moja riva, jer u njoj moram dosta hodati, a njezina udobnost mi je u ovom času gotovo pa neudobnost.” Prostranost rezidencije, kako pojašnjava u nastavku, učinila ju je pogodnom za smještaj svite Ivane Austrijske, sestre cara Maksimilijana II, koja je u Toskanu pristigla početkom prosinca 1565. godine kao nevjesta Francesca I. de' Medicija.¹¹ Kako također saznajemo iz pisma, vijest o tome da se Beccadelli lijepo skrasio u malome toskanskom gradu Gondoli je već bio prenio *messer Marino Vidra*, odnosno Marin Držić.

¹⁰ BPP, Ms. Pal. 1017 (sv. 19), f. 3r. Kao mjesto sastavljanja pisma na kraju teksta (f. 3v) stoji *Di Pisa*, no zasigurno je riječ o pogreški prepisivača, Beccadellijeva tajnika Antonija Gigantija, jer u drugih pet pisama napisanih istoga dana, u rukopisu donesenim u slijedu, kao mjesto sastavljanja stoji *Di Prato*.

¹¹ Buduću vojvotkinju od Firence Beccadelli je primio u katedrali u Pratu, odakle je 9. prosinca otišla u medičejsku vilu u Poggio a Caiano, nakon čega je uslijedio njezin svečani ulazak u Firencu 16. prosinca 1565. (pismo Lodovica Beccadellija Muziju Caliniju, Prato, 15. prosinca 1565, BPP, Ms. Pal. 1013, f. 184r; Lorenzo Cantini, *Vita di Cosimo de' Medici primo Gran-Duca di Toscana*. Firenze: Nella Stamperia Albizziniana da S. Maria in Campo, 1805: 448). Iscrpan pregled suvremenih opisa svečanog ulaska Ivane Austrijske u Firencu daje M. A. Katritzky, »The Florentine *entrata* of Joanna of Austria and other *entrate* described in a German diary.« *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 59 (1996): 148-173.

Iako skroman i usputan, spomen Marina Držića u Beccadellijevu pismu iz prosinca 1565. godine otvara mogućnost novog uvida u posljednje godine pišćeva života, o kojima je osim urotničkih pisama poznato vrlo malo. Šturi arhivski podaci o Držićevim kretanjima tijekom prve polovice 60-ih godina 16. stoljeća smještaju ga od prosinca 1562. u Veneciju, gdje je obavljao službu kapelana venecijanskoga patrijarha, no u kolovozu 1563. godine mletačke su vlasti utvrdile da više nije u gradu. U Dubrovniku je zabilježen 17. rujna 1563. godine. Dosada su bili poznati dokumenti o uroti protiv dubrovačkih vlasti koji ga 1566. godine bilježe u Firenci, uz pretpostavku da je tamo stigao krajem travnja te godine.¹² Međutim, iz spomenutog je Beccadellijeva pisma razvidno da se Držić ne samo osobno poznao s bivšim dubrovačkim nadbiskupom, već i to da je u Toskani boravio već 1565, godinu dana prije no što će sastaviti urotnička pisma.

Marin Držić je Lodovica Beccadellija spomenuo u prvom sačuvanom pismu Cosimu I. de' Mediciju od 2. srpnja 1566. godine, gdje ga navodi kao svjedoka napada na firentinskog trgovca Lorenza Miniatijsa i njegovu pratnju u Dubrovniku.¹³ Događaj o kojem je riječ nije arhivski potvrđen,¹⁴ no on se morao odviti u vrijeme Beccadellijeva boravka u gradu (između prosinca 1555. i lipnja 1560. godine), budući da Držić navodi da mu je nadbiskup svjedočio "iz svoje biskupske palače". Izričit spomen Lodovica Beccadellija, tada već u službi Cosima I. de' Medicija na funkciji koju ističe i Držić (*hoggi proposto del Prato*), poslužio je kao poticaj pretpostavkama da je upravo on mogao odigrati ulogu posrednika između Držića i firentinskog vojvode, no treba se složiti s mišljenjem da bi takva intervencija bivšeg dubrovačkog nadbiskupa - s obzirom na njegove dobre

¹² Podaci sažeti prema: Slobodan P. Novak, »Životopis.«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 895-896; Lovorka Čoralčić, »Venecija (Mleci, Mletačka Republika, tal. Venezia, Repubblica di San Marco)«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 856.

¹³ *Urotnička pisma Marina Držića*, prev. Frano Čale. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1989: 14. O Lorenzu Miniatijsu, s ranijom literaturom, vidi Radmilo Pekić, »Lorenzo Miniatijski – tajni agent u Dubrovniku (1542–1567): prema podacima iz dubrovačkog arhiva.« *Inicijal. Časopis za srednjovekovne studije* 1 (2013): 187-203.

¹⁴ Lovro Kunčević, »Miniati, Lorenzo.«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 500.

odnose s dubrovačkim vlastima po odlasku iz Dubrovnika - bila malo vjerojatna.¹⁵ Uz to, u vrijeme kada se Držić obraća Cosimu, Beccadelli nije boravio u Toskani: premda je krajem travnja 1566. godine, kada se pretpostavlja da je Držić došao u Firencu, još uvijek bio u Pratu, njegova je korespondencija od 18. lipnja 1566. otpremana najprije iz Bologne,¹⁶ a potom iz obiteljske vile u Pradalbinu kraj Bologne, gdje je proveo ljetne mjesec.¹⁷

Beccadellijevo pismo Ivanu Gondoli otkriva tek da se Marino Vidra u Toskani našao godinu dana prije urotničkih pisama. Od drugih pojedinosti ne otkriva ništa osim Držićeva poznavanja prednosti rezidencije u Pratu (što bi moglo upućivati na mogućnost da je ondje i odsjeo). Uži vremenski okvir Držićeva posjeta moguće je, međutim, razabrati iz drugih segmenata Beccadellijeve korespondencije. Premda mu je Cosimo I. de' Medici prepozituru dodijelio još u srpnju 1564. godine,¹⁸ Lodovico Beccadelli u Prato je stigao tek sredinom travnja 1565, nakon moždanog udara koji je doživio u Firenci 8. travnja.¹⁹ Iz zdravstvenih je razloga bilo ubrzano njegovo preseljenje u Prato, a isti su ga motivi naveli da razdoblje od početka svibnja do sredine srpnja provede na posjedu uz župnu crkvu San Donato (Pieve di San Donato) u Calenzanu, drugoj rezidenciji svoje prepoziture.²⁰ Spomen Marina Vidre u pismu Ivanu Gondoli

¹⁵ L. Kunčević, »Ipak nije na odmet sve čuti«: 18-19; za sugestije o mogućnosti Beccadellijeve intervencije vidi literaturu koju navodi.

¹⁶ BPP, Ms. Pal. 1013, f. 190v-191r; Ms. Pal. 1017 (sv. 19), f. 39r-40r.

¹⁷ Posljednja pisma iz Pradalbina datirana su 15. kolovoza 1566. (BPP, Ms. Pal. 1017 (sv. 19), f. [42r] i prijepis u Ms. Pal. 1013, f. 193r); nakon tog datuma Beccadellijeva korespondencija sačuvana je tek od veljače 1569. godine (BPP, Ms. Pal. 1017 (sv. 20)).

¹⁸ Lodovico Beccadelli Bartolomeu Concinu, Firenca, 19. srpnja 1564, BPP, Ms. Pal. 1013, f. 140r; Lodovico Beccadelli Cosimu I. de' Mediciju, Firenca, 22. srpnja 1564., BPP, Ms. Pal. 1013, f. 141r.

¹⁹ Premda se spominje i ranije, točan datum moždanog udara zabilježen je u Beccadellijevu pismu zadarskom nadbiskupu Muziju Caliniju iz Calenzana, 11. svibnja 1565. (BPP, Ms. Pal. 1013, f. 186r). Dana 15. travnja 1565. Beccadelli je još u Firenci, odakle piše nunciju Bernardinu Brisegnu (BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 17), f. 5r), dok je pismo Giovanniju Gheriju datirano 20. travnja 1565. sastavljeno u Pratu (BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 17), f. 5v).

²⁰ *Hoggi qui a Calenzano, ove mi trovo due di sono* [...] (Lodovico Beccadelli Vincenzu Godeminiju, Calenzano, 4. svibnja 1565., BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 17), f. 17r); *Da due mesi in qua sono stato alla Pieve di San Donato di Calenzano membro della Prepositura di Prato iuspatronato di Vostra Eccellenza Illustrissima* (Lodovico Beccadelli Francescu I. de' Medici, Calenzano, 29. srpnja 1565., BPP, Ms. Pal. 1013, f. 170r); *La mia fortuna s'è finalmente abonacciata, et con l'occasione di questa quasi incurabile infermità venni a Prato, et poi ad una bella villa, ove sono stato da Maggio in qua* (Lodovico Beccadelli Muziju Caliniju, Prato, 26. srpnja 1565, BPP, Ms. Pal. 1013, f. 172r). U Calenzanu je sastavljena Beccadellijeva korespondencija od 4. svibnja do 17. srpnja 1565; od 19. srpnja 1565. pisma su ponovno slana iz Prata (BPP, Ms. Pal. 1013, f. 167v-171r; Ms. Pal. 1016 (sv. 18), f. 1r-4r).

nedvosmisleno je vezan za udobnost rezidencije u Pratu i potom činjenicu da je Beccadelli u njoj ugostio svitu Ivane Austrijske, pa se malo vjerojatnom čini mogućnost da ga je Držić posjetio tijekom boravka u Calenzanu. Stoga se njihov susret vjerojatno dogodio nakon Beccadellijeva povratka u Prato sredinom srpnja 1565, a svakako prije kraja listopada iste godine jer je posljednjim danom listopada bilo datirano (nepoznato) pismo Ivana Gondole na koje se Beccadelli poziva u svom odgovoru od 15. prosinca. Uz to, može se pretpostaviti da se Držić u nekom trenutku nakon posjeta morao i vratiti u Dubrovnik, gdje će Gondoli prenijeti vijesti o Beccadellijevoj prostranoj toskanskoj rezidenciji.

Tijekom proljeća i ljeta 1565. godine svog nekadašnjeg nadbiskupa posjetili su i drugi Dubrovčani, no među imenima koja se spominju u sačuvanoj korespondenciji ne nalazi se drugi spomen Marina Držića. U ranijem pismu Gondoli, datiranom 26. srpnja 1565. godine, Beccadelli je opisao svoje teško zdravstveno stanje nakon moždanog udara u travnju, čemu su mogli posvjedočiti "naši Dubrovčani koji borave u Firenci, i oni koji su ondje pristigli, poput Marka Ragnine i drugih".²¹ S kanonikom Markom Ragninom Beccadelli je po odlasku iz Dubrovnika često bio i u osobnom kontaktu te po njemu slao pisma i pozdrave prijateljima u Dubrovniku. Ragninini boravci u Italiji bili su vezani za studij prava koji mu je u Bologni omogućio sâm Beccadelli,²² a krajem 60-ih godina 16. stoljeća stipendirala ga je i dubrovačka vlast.²³ Dana 19. rujna 1565. Lodovico Beccadelli je svoje zadovoljstvo uvjetima boravka u Pratu iskazao i u pismu svom nekadašnjem notar, tada već tajniku Dubrovačke Republike Guglielmu

²¹ *Sono stato per morir et Dio volessi ne fussi libero da Aprile in qua come hanno veduto li nostri ragusei che stanno in Fiorenza, et quelli che vi sono capitati come ms. Marco di Ragnina et altri* (Lodovico Beccadelli Ivanu Gondoli, Prato, 26. srpnja 1565, BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 18), f. 8v).

²² Kako spominje u pismu Olivieru Gigantiju od 22. rujna 1563. godine: [...] *un'altro mio Canonico detto m. Marco di Ragnina quello ch'io mantengo in studio a Bologna* (BPP, Ms. Pal. 1014 (sv. 8), f. 44v). Ragninin studij u Italiji, gdje je stekao doktorat iz oba prava, spominje Serafin Maria Cerva (Seraphinus Maria Cerva, *Bibliotheca Ragusina in qua ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, 2-3, prir. Stjepan Krsić. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1977: 370), a podatak da je studirao u Bologni otkriva se iz navedenog Beccadellijeva pisma. Među dubrovačkim studentima prava tijekom 14. i 15. stoljeća, većinom kanonicima, bilo je nekoliko članova vlasteoskog roda Ragnina (Nella Lonza, »Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 48 (2010): 13-15, 24-25, 33-35, 36-37).

²³ Relja Seferović, »Strani učitelj i domaći povjesničar: Nascimbene Nascimbene i Serafin Cerva o retorici.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45 (2007): 69; o Marku Ragnini vidi i Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 6: *Odabrane biografije (Pi - Z)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2015: 109.

Dondiniju, u kojem je naveo da su njegovu rezidenciju u Pratu tih dana imali prilike vidjeti trojica dubrovačkih trgovaca - Radulović, Skočibuha i Tutolini.²⁴ Iako Beccadelli ne spominje njihova osobna imena, zasigurno je riječ o poslovnim suradnicima Franu Raduloviću,²⁵ Vici Stjepoviću, sinu Beccadellijeva prijatelja Tome Stjepovića Skočibuhe,²⁶ i Silvestru Tutoliniju, dubrovačkom trgovcu nastanjenom u Firenci, kojeg je u Dubrovniku zastupao Lorenzo Miniati²⁷ (isti onaj čijem je napadu, prema Držićevim riječima, svjedočio Lodovico Beccadelli). Kao Ivan Gondola, i Guglielmo Dondini je s Marinom Držićem morao ostvariti osobni kontakt, ne samo tijekom Beccadellijeva boravka u Dubrovniku nego i kao službenik Dubrovačke Republike, kada je u prosincu 1564. godine u Dubrovniku zabilježio Držićevu podulju izjavu u procesu braće Primović.²⁸ No Beccadelli u pismu upućenom notarar ne spominje Držića među Dubrovčanima koje je susreo u Toskani, pa činjenica da je *messer Marino Vidra* naveden tek u pismu iz sredine prosinca ukazuje na mogućnost da se Držićev posjet Lodovicu Beccadelliju u Pratu dogodio krajem rujna ili u prvoj polovici listopada 1565. godine (točnije, nakon pisma Dondiniju datiranog 19. rujna); to bi mu ostavilo dovoljno vremena za povratak u Dubrovnik i susret s Ivanom Gondolom na koji se Beccadelli referira.

O okolnostima u kojima se odvio taj dubrovački susret Marina Držića i Ivana Gondole nije moguće nagađati, no čini se da na odnos između plemića i

²⁴ *Noi siamo finalmente a Prato et con bona stanza Dio lodato la quale a questi giorni hanno veduto il Radulovich e Scoccibuca et Tutolini, ch' erano insieme* (Lodovico Beccadelli Guglielmu Dondiniju, Prato, 19. rujna 1565, BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 18), f. 22v).

²⁵ Stjepan Ćosić, »Dubrovački rod Radulovića i njihov grbovnik.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 55/1 (2017): 104-105.

²⁶ O Vici Stjepoviću i antuninskom rodu Sagrojevića, vidi Zrinka Pešorda Vardić, »Od barkuzija do galijuna: Nekoliko crtica o ulozu pomorstva u usponu dubrovačkoga građanstva u kasnome srednjem i ranome novom vijeku.« *Povijesni prilozi* 47 (2014): 168-174 (i literaturu koju navodi).

²⁷ Gianluca Masi, »The maritime trade from Ragusa (Dubrovnik) to western Europe during the 16th and the 17th century.«, u: *Seapower, technology and trade: studies in Turkish maritime history*, ur. Dejanirah Couto, Feza Gunergun i Maria Pia Pedani. Istanbul: Piri Reis University Publications i Denizler kitabevi, 2014: 277; vidi i Gianluca Masi, »Alcune famiglie di mercanti ragusei fra XVI e XVII secolo: De Stefanis-Scoccibuca (Stjepović-Skočibuha) e Faccenda (Fačenda).«, u: *La storia di un ri-conoscimento: i rapporti tra l'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana dal Rinascimento all'Età dei Lumi*, ur. Cristian Luca i Gianluca Masi. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2012: 233-234. Kontakt sa Silvestrom Tutolinijem potvrđen je i pismom koje mu je Beccadelli uputio u Firencu 19. srpnja 1565. (BPP, Ms. Pal. 1016 (sv. 18), f. 5r-v).

²⁸ Nella Lonza, »Dondino (Dondini), Guglielmo.«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Matajia i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 133.

pisca nije utjecala činjenica da je Gondola bio jedan od dugogodišnjih Držićevih vjerovnika. Još 30. kolovoza 1548. Držić je odsutnom Ivanu Gondoli (koji je u to vrijeme boravio u Italiji²⁹) izdao zadužnicu na iznos od 91 i pol zlatni dukat, u kojoj prema želji vjerovnika nije bio naveden rok isplate, a 21. listopada 1552. to je dugovanje, na Gondolin zahtjev, Marin priznao pri nadbiskupskom sudu.³⁰ Izgleda da dug u međuvremenu nije potraživan, no nakon što je 1. kolovoza 1561. oglašena prodaja imanja na Pelješcu iz očevine braće Držić, od koje bi se namaknula sredstva za miraz Vlahove kćeri,³¹ među vjerovnicima se javio i Ivan Gondola. Dana 13. kolovoza 1561, presuda nadbiskupskog suda iz 1552. i dug iz 1548. godine registrirani su u knjizi kancelarije, a Gondola je istoga dana uveden u posjed Držićeva dijela majčina miraza;³² devet dana poslije (22. kolovoza 1561.) plemićeva je tražbina, uz one drugih Držićevih vjerovnika, uvedena u knjige prodaje dubrovačke kancelarije.³³ Čini se da je Držićev dug prema Gondoli razriješen cesijom dugovanja Vladislavu Županovom Boni 19. ožujka 1562.³⁴ Blagonakloni uvjeti zajma iz 1548. godine (bez naznačenog roka isplate) i činjenica da je Gondolin upis duga u službene knjige najprije četiri, a zatim čak trinaest godina nakon izdavanja zadužnice moguće vezati za uobičajenu praksu zabilježbe potraživanja u času oslobađanja vjerovnikovih sredstava (1552. zbog smrti Držićeve majke, a 1561. radi prodaje očevine), daju naslutiti da odnos između Marina Držića i Ivana Marinova Gondole

²⁹ Ivan Gondola (koji se u ispravi iz 1548. navodi kao odsutan) vratio se u Dubrovnik oko 1549. godine, nakon višegodišnjeg boravka u Italiji (J. Torbarina, »Dživo Marina Gundulića«: 176).

³⁰ *Diversa Cancellariae* (dalje: *Div. Canc.*), ser. 25, sv. 147, a *tergo*, f. 56r-v, Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD). Tekst presude nadbiskupskog suda iz 1552. godine, koji sadrži tekst zadužnice iz 1548. godine, uključen je u dokument kojim Gondola 1561. godine registrira postojanje duga, po svoj prilici potaknut prodajom očevine braće Držić. Na dokument je prvi uputio Milan Rešetar (»Uvod.«, u: *Djela Marina Držića* [Stari pisci hrvatski, knj. VII], prir. Milan Rešetar. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1930: LXIII). S obzirom na nedosljednosti u datacijama administrativnih upisa vezanih za Držićev dug prema Gondoli koje se javljaju u interpretacijama kasnijih istraživača, ovdje se uvidom u arhivsku građu nastojao rekonstruirati njihov slijed; pri tome su dragocjena bila znanja i pomoć Nelle Lonza i Danka Zelića.

³¹ *Venditiones Cancellariae* (dalje: *Vend. Canc.*), ser. 31.1, sv. 72, f. 166r-v, DAD. Na prodaju imanja na Pelješcu u vezi s dugom prema Gondoli upućuje Slavica Stojan, »Držić i njegovi likovi u službenim dokumentima Dubrovačke Republike.«, u: *Marin Držić – svjetionik dubrovačke renesanse*, ur. Sava Anđelković i Paul-Louis Thomas. Zagreb: Disput, 2009: 33.

³² *Div. Canc.*, sv. 147, a *tergo*, f. 56r-v, DAD. Napomena o tom upisu zabilježena je na margini ženidbenog ugovora Marinovih roditelja Anukle i Marina Držića, sklopljenog 30. studenoga 1496. (*Pacta Matrimonialia*, ser. 33, sv. 3, f. 30v, DAD).

³³ *Vend. Canc.*, sv. 72, f. 167r.

³⁴ *Vend. Canc.*, sv. 72, f. 167r, *in margine*.

nije bio loš,³⁵ što potvrđuje i Držićeva uloga glasonoše vijesti o Lodovicu Beccadelliju 1565. godine.

Konačno, činjenica da Beccadelli Držića u pismu imenuje nadimkom Vidra potvrđuje pretpostavku da su se osobno poznavali.³⁶ Štoviše, upućuje i na njihovu stanovitu bliskost, ali i na to da “nije riječ o nadimku s ironičnim prizvuikom”.³⁷ Značenje odnosno podrijetlo Držićeva nadimka nije do kraja razjašnjeno: većina ga autora povezuje s istoimenom životinjom koja se mogla susresti u Rijeci dubrovačkoj gdje je pisac često boravio, a lukavost joj je najizraženija osobina, dok Viktorija Franić Tomić iznosi pretpostavku da je nadimak, “koji se očito javlja tek nakon piščeva povratka iz Siene, mogao biti povezan s nekim krznenim ukrasom koji je Držić donio sa sobom jer ga je u Sieni, dok je bio rektor, nosio kao znak moći”.³⁸ S druge strane, Leo Košuta smatra da nije riječ o nadimku, nego o pseudonimu koji je pisac sâm uzeo “možda kao član neke kazališne družine”.³⁹ Neovisno o njegovu mogućem podrijetlu, sve dosad poznate reference na nadimak Vidra sadržane su u izvorima nastalima nakon Držićeve smrti, najprije u nadgrobnicama Mavra Vetranovića⁴⁰ i pjesmi Antuna

³⁵ Za drugačije mišljenje usp. Nenad Vekarić, »Držićeva firentinska urotnička epizoda: dio plana Bobaljevićeva klana da razvlasti Gundulićev klan.« *Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 35 (2009): 11.

³⁶ Milovan Tatarin, »Beccadelli, Lodovico.«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 55.

³⁷ Milovan Tatarin, »Vidra.«, u: *Leksikon Marina Držića*, ur. Slobodan P. Novak, Milovan Tatarin, Mirjana Mataija i Leo Rafolt. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009: 858.

³⁸ Viktorija Franić Tomić, *Tko je bio Marin Držić*. Zagreb: Matica hrvatska, 2011: 245.

³⁹ Leo Košuta, »Pravi i obrnuti svijet u Držićevu *Dundu Maroju*.«, u: *Putovima kanonizacije: zbornik radova o Marinu Držiću 1508.–2008.*, ur. Nikola Batušić i Dunja Fališevac. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008: 269, bilj. 35 (izvorno objavljeno 1964. na talijanskom, a 1968. na hrvatskom jeziku). Slavica Stojan je upozorila na Držiću suvremen arhivski izvor (*Lamenta de foris*, ser. 52, sv. 116, f. 87r, DAD, 16. veljače 1563; Slavica Stojan, *Ombla, vile i vilani. Povijest svakodnevice u ljetnikovcima Rijeke dubrovačke (15. do 19. st.)*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2018: 83, gdje je omaškom navedena godina 1562.) koji spominje Mariju Vidrinu, a koju identificira kao suprugu Držićeva rođaka Vlaha, što bi sugeriralo da je riječ o obiteljskom nadimku. Međutim, dokument ne sadrži spomen Rijeke dubrovačke, a Marija Vidrina se navodi kao stanovnica Koločepa, pa nije vjerojatno da je riječ o supruzi Vlaha Držića koji je imao kuću u Rijeci dubrovačkoj. Izglednijim se čini da je riječ o obitelji čije se prezime u inačicama Vidra ili Vidrica javlja na Šipanu (16. st.) i u Zatonu (17-18. st.), kako bilježi Genealoška baza Nenada Vekarića. Na nizu korisnih sugestija u vezi ovog i drugih problema koji se iznose u radu zahvalna sam anonimnom recenzentu.

⁴⁰ Sve navode nadimka Vidra ispisao je M. Tatarin, »Vidra«: 857-858; Vetranovićeve nadgrobnice *Na priminutje Marina Držića Dubrovčanina, tužba i Nadgrobnica gornjega rečenoga Marina*

Sasina *Drugi san*,⁴¹ a zatim u genealogiji Jeronima Vlahova Držića sastavljenoj 1603. godine.⁴² Stoga je dosad nepoznati navod u pismu Lodovica Beccadellija Ivanu Gondoli u prosincu 1565. ne samo pouzdan dokaz da je nadimkom Vidra Držić nazivan za života, nego i svjedočanstvo o tome da je njime imenovan i izvan najintimnijega kruga svojih dubrovačkih prijatelja.

O razlozima Držićeva boravka u Toskani početkom jeseni 1565. godine moglo bi se tek nagađati. Jedino što se u ovom trenutku čini sigurnim jest da je spomen njegova imena u pismu Lodovica Beccadellija dopunio krhka svjedočanstva o “*mreži odnosa, vezama koje je ostvarivao s različitim ljudima*”,⁴³ i možda malim dijelom popunio prazninu u poznavanju posljednjih godina Vidrina života.

prvi je, prema rukopisu koji mu je ustupio Antun Vekarić, objavio Petar M. Kolendić, »Tri doslije nepoznate pjesme dum Mavra Vetranića. Prilog dubrovačkoj književnosti XVI vijeka.« *Srđ: list za književnost i nauku* 4/5-6 (1905): 204-216 (o rukopisu i 4/1-2 (1905): 52-62, 4/3-4 (1905): 134-140).

⁴¹ Pjesma *Drugi san* nije datirana, no još je prvi priređivač Sasinovih djela Pero Budmani smatrao da je nastala “pri kraju XVI vijeka” (*Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina, Savka Gučetića Bendeviševića* [Stari pisci hrvatski]. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1888: XV) jer Sasin dubrovačke pjesnike (među kojima i Držića) spominje kao mrtve; tako je tumači i Dolores Grmača, »Snovi o Parnasu u hrvatskoj renesansnoj književnosti.«, u: *Prostori snova. Oniričko kao poetološki i antropološki problem*, ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac. Zagreb: Disput, 2012: 172.

⁴² Rukopis naslovljen *Orrigine et descendenza della famiglia di Darsa che al presente sono cittadini di Raugia* čuva se u Arhivu Male braće u Dubrovniku pod signaturom 1769; digitalni snimci dostupni su putem mrežnog izdanja *Leksikona Marina Držića* (<https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/orrorigine-et-descendenza-della-famiglia-di-darsa-che-al-presente-sono-cittadini-di-raugia/>, pristup: 14. lipnja 2021).

⁴³ Milovan Tatarin, *Čudan ti je animao čovjek: rasprave o Marinu Držiću*. Zagreb-Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2011: 10.

MARIN DRŽIĆ VIDRA IN TUSCANY IN THE AUTUMN OF 1565

TANJA TRŠKA

Summary

The article casts light on a recent discovery of the randomly mentioned name of Marin Držić in the correspondence of (by then already former) Ragusan archbishop Lodovico Beccadelli written in December 1565. In a letter addressed on 15 December 1565 to his long-life friend, Ragusan nobleman Ivan Marinov Gondola, Beccadelli refers to Gondola's previous letter from which he had learnt about his spacious residence in Prato (where he acted as provost in the service of Cosimo I de' Medici) Gondola had already been reported by "Sir Marino Vidra" (*messer Marino Vidra*). From Beccadelli's letter it becomes evident that Držić was in Tuscany already in 1565, one year prior to his Florentine conspirational letters addressed to Cosimo I, in addition to the fact that he was personally acquainted with the former Ragusan archbishop. A somewhat narrower time-frame of Držić's visit to Prato may be gleaned from the other segments of Beccadelli's correspondence written in 1565, which may lead to a conclusion that the meeting had probably taken place after Beccadelli's return from Calenzano in mid-July 1565, and most certainly before the end of October that year, because the (unknown) letter of Ivan Gondola to which the prelate refers in his reply was dated with the last day of that month. On the circumstances in which the Ragusan meeting between Držić and Gondola had taken place one cannot speculate, yet the fact that Gondola was one of Držić's long-time creditors had no negative impact on the relationship between the nobleman and writer. Through contextualisation of the mention of Marin Držić in Beccadelli's letter to Gondola of 15 December 1565, the article examines its threefold implications: confirmation of personal contact, that is, the fact that Beccadelli and Držić were acquainted, testimony of Držić's stay in Tuscany in 1565, a year prior to the conspiracy attempt against Ragusan government, along with written proof of the use of Držić's nickname Vidra (Otter) in his lifetime.